

1985-12-2

Fo 870

MAGYAR
KÖZNEVELTISÉG
ÉRTÉKELŐ

Mozgó Világ 1985

10

A FELZÁRKÓZÁS ESÉLYEI

VIAN – VARIÁCIÓK

HOGYAN ÖNTSÜNK VÉSZHARANGOT?

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7
- 8
- 9
- 10
- 11
- 12

11

BALÁZSOVICS MIHÁLY 1943-ban született Budapesten. Önálló verseskötetei: *Fákkal a folyóval* (1977) és *Szélirányban* (1982).

BALÓ GYÖRGY 1947-ben született Budapesten. 1970-ben végzett az ELTE angol-német szakán. Azóta az MTV munkatársa.

BIRTALAN FERENC 1945-ben született Budapesten. Lakatos. Első verseskötete (*Bérszalaglakásban*) idén jelent meg.

BISTEY ANDRÁS 1942-ben született Diósgyőrben. Újságíró; a Szolnoki Néplap munkatársa.

DOMÁNY ANDRÁS 1949-ben született Budapesten. Az MKKE-n szerzett diplomát. Újságíró, 1972-től a Magyar Rádió munkatársa.

MEZEY KATALIN 1943-ban született Budapesten. 1966-ban végzett az ELTE magyar-népművelés szakán. Költő, író, műfordító; az *Elérhetetlen föld* c. antológiák szerkesztője.

MEZŐ FERENC 1951-ben született Budapesten. Költő, kritikus. Lapunk próza rovatának szerkesztője.

NAGY PÉTER 1957-ben született Vácott. 1978 óta fotózik, jelenleg a Graboplastnál fényképész. Képeivel országos tárlatokon és pályázatokon szerepelt.

PAYER IMRE 1961-ben született Budapesten. A Szombathelyi Tanárképző Főiskola levelező hallgatója.

PÉTER KATALIN 1937-ben született Budapesten. A debreceni KLTE bölcsészettudományi karán szerzett diplomát. Azóta az MTA Történettudományi Intézetében dolgozik. Történész, kandidátus.

RÁCMOLNÁR SÁNDOR 1960-ban született Miskolcon. Végzős hallgató a Képzőművészeti Főiskola sokszorosító grafikai szakán.

SIPOSHEGYI PÉTER 1957-ben született Kaposváron. Jogot, majd filozófiát hallgatott Budapesten. Több drámája vár bemutatásra.

SUMONYI ZOLTÁN 1942-ben született Szatmárnémetin. Költő, drámaíró. József Attila-díjas. A Magyar Rádió s lapunk irodalmi szerkesztője.

SZILÁDI JÁNOS 1939-ben született Budapesten. Egerben tanítóképzőt végzett, majd Budapesten a bölcsészkaron magyar-német szakot. Író, kritikus; a Móra Könyvkiadó igazgatója.

TANDORI DEZSŐ 1938-ban született Budapesten. József Attila-díjas költő, író, műfordító.

TÁTRAI GÁBOR 1954-ben született Budapesten. 1983-óta végzett az ELTE-n történelem-tudományos szocializmus szakon. Jelenleg az ELTE BTK-n tanársegéd.

WINTERMANTEL ISTVÁN 1943-ban született Budapesten. 1968-ban magyar-országi szakon végzett az ELTE-n. A Szovjet Irodalom felelős szerkesztője.

ZALAI K. LÁSZLÓ 1961-ben született Zalaegerszegen. Az ELTE ötödéves magyar-történelem szakos hallgatója.

ZSIGULIN, ANATOLIJ Lásd 47. old.

A színes melléklet Olajos György munkája

- Tandori Dezső 3 Az ismeretlen Vers emlék-művel 1985/1 *Vers*
4 A felzárkózás esélyei *Berend T. Ivánnal beszélget*
Baló György
- 19 Új hangok. Összeállítás a 10. Sárvári középiskola irodalmi pályázat résztvevőinek műveiből – *Mezey Katalin* bevezetőjével. *Tóth Krisztina, Ferenczfi János, Hajdu Erika, Erdei Piroška, Tóth Imre, Szeles Judit, Fazekas István, Kövessy Zsolt, Menyhárt István és Oláh József versei*
- 28 Lengyel történészek 1948-ról és 1956-ról *Domány András* összeállítása
- 41 „Most átmegyünk támadásba” *Interjú Oliver Tambóval, az ANC elnökével*
- Wintermantel István 47 Az életöröm és a szenvedés költője *Anatolij Zsigulin versei elé*
- Anatolij Zsigulin 48 Háború végi Oroszthonom, Burunduk, Régmúlt, Megint a kolimai partok, Csak ő van már, aki megért *Versek Fordította Sumonyi Zoltán*
- Rácmolnár Sándor 52 Vian-variációk *Képregény*
- Sziládi János 64 Megközelítések *Kisregény II. rész*
- Balázsovics Mihály 83 Elvérzett idő *Vers*
- Birtalan Ferenc 84 Styx, Üzenni még, Bálint! *Versek*
- Payer Imre 85 1985, Utóregés *Versek*
- Bistey András 87 Első közös nyarunk *Elbeszélés*
- Tátrai Gábor–Zalai K. 106 Hogyan öntsünk vészharangot? *Tudósítás az ELTE állapotáról*
- László

VITA & (SANGUIS)

- 110 A „rosszhírű” Báthory Erzsébet *Kerekasztal-beszélgetés*
- Péter Katalin 119 Nem-szakértői vélemény a Magyar Rádió 1985. május 26-án elhangzott Társalgó c. műsorának szerkesztett változatáról

MŰKÖZELBEN

- Mező Ferenc 123 Lázár panasza *Kritika Ördögh Szilveszter Lázár békéje c. művéről*
- Siposhegyi Péter 126 Titokzatos élet világos üzenettel *Kritika Dobai Péter A birodalom ezredese c. regényéről*

Nagy Péter: Emlék

Mozgó Világ 85/november

tizenegyedik évfolyam

Főszerkesztő: P. Szűcs Julianna. A szerkesztőség címe: 1051. Münnich F. u. 26. Telefon: 114-430., 114-418. Felelős kiadó: Siklósi Norbert a Lapkiadó Vállalat vezérigazgatója. A kiadó címe: Budapest, VII., Lenin krt. 9-11. Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely hírlapkézbesítő postahivatalnál, a Posta hírlapüzleteiben és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál (HEUR) Budapest, V., József nádor tér 1., 1900 - közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a HELIR 215-96162 pénzforgalmi jelzőszámlára. Előfizetési díj: ½ évre 108,- Ft, 1 évre 216,- Ft. Indexszám: 25604. Petőfi Nyomda, Kecskemét (85/50023). Felelős vezető: Abiaka István igazgató. Szedte a Nyomdaipari Fényszedő Üzem (858001/09) HU ISSN 0324-4601

**Kéziratot, grafikát, rajzot nem őrzünk meg és nem küldünk vissza!
Szerkesztéségl fogadóórák: szerdán 2-től 4-ig**

Hogyan öntsünk vészharangot?

Tudósítás az ELTE állapotáról

Hazánk legrégebbi folyamatosan működő egyeteme, az Eötvös Loránd Tudományegyetem idén ünnepli fennállásának 350. évfordulóját. Látványos ünnepek, kiállítások, díszdoktoravatások, a hazai és nemzetközi tudományos életet megmozgató rendezvények, pályázatok jelzik az évforduló jelentőségét és az intézmény súlyát.

Az ünneplők-méltatók sorához ezúttal rendhagyó köszöntővel csatlakozunk. Az az intézmény, amely

- az ország egyik legnagyobb tudományos műhelye (1262 oktató és 203 kutató dolgozik az ELTE-n, ebből 150 a tudományok doktora, és 50 akadémikus. A hallgatói létszám 7500 körül van);

- az alap kutatás világszerte elismert bázisa (pl. matematika, biotechnika);

- az ország legnagyobb tanárképző intézménye (évente mintegy 1200 tanári diplomát ad ki);

- a tudományos közeletben a magyar felsőoktatás reprezentánsa

egyre romló eséllyel küzd – immár hosszú évek óta – alapvető működési feltételeinek biztosításáért; próbálja legalább megőrizni korábban elért tárgyi-műszaki-oktatási színvonalát, és már-már kénytelen lemondani arról, hogy az ezredforduló igényeinek is megfelelő, korszerű egyetemmé váljon.

106

Vajon hogyan képzelik el az egyetemet, akik csak hírből ismerik az ELTE-t? Lelki szemek előtt valószínűleg egy összefüggő létesítményrendszer jelenik meg, modern és régebbi épületek harmonikus együttese. Tágas, tiszta előadótermek, kényelmes tanári és szépen berendezett szemináriumi szobák, jól felszerelt kutatóhelyek. Nagy, olcsó diáktermek, közel fekvő kollégiumok és sportkombinát, sétányok, szökőkutak, kulturális létesítmények.

És mi a valóság?

Az ELTE valamennyi intézményével együtt jelenleg Budapest 31 különböző pontján fekvő épületcsoportban, összesen 69 épületben működik, ezek Dél-Budától Kőbányaig fekszenek, elszórtan. Az egész épületállományra jellemző, hogy az elhelyezés sem elrendezésben, sem funkcionálisan nem kielégítő: nyomasztó a tanteremhiány, szűkösek a laboratóriumok, az egy tanulóra jutó hasznos terület néhány karon elképesztően alacsony (Bölcsészkar: 4,8 m²/fő, Jogi Kar: 4,7 m²/fő, holott a 10 m²/fő is kevés volna).

Emellett a műszaki állapot romlása fokozódik: 2783 négyzetméter oktatási terület csak aládúcolással használható, további jelentős terület van statikailag aggasztó helyzetben. 1985-től alaposan megnő az egy évfolyamra felveendő hallgatók száma (1. demográfiai hullám – tanárképzés társadalmi igényei stb.), néhány év alatt folyamatosan emelkedik az összlétszám. Ez tovább csökkenti – változatlan épületállomány mellett – az egy hallgatóra jutó területet, és *felgyorsítja a műszaki romlás folyamatát*. Az ELTE rendelkezésére bocsátott néhány újabb épület – a felhasználás jellegéből adódóan – csak lélegzetvételnél szünetet jelenthet a fojtogató helyhiánnyal vívott egyoldalú harcban. Nem csoda: hiszen az oktatás – csekély kivételtől eltekintve – az egyetem régi épületeiben folyik, amelyeket bővítésekkel, átalakításokkal, toldozgatásokkal tettek alkalmassá az állandóan emelkedő hallgatói létszám befogadására és a megnövekedett igények kielégítésére. Ezért kell az egyetem költségvetésének tetemes részét beruházás helyett felújítási-állagmegőrzési célokra fordítani.

A Bölcsészettudományi Kar épülete egyházi gimnázium volt, néhány száz diákkal, bennlakó pap-tanárokkal. Jelenleg mintegy két és fél ezer hallgató és ötszáz tanár használja a négyzetes házat, mely az intenzív igénybevételtől statikailag megrendült, a födémek nem bírják a megterhelést, a könyvtárak aládúcolva vagy folyosóra telepítve dolgoznak. Mint ahogy – terem híján – néha órákat is kénytelenek tartani a folyosón, ha már a tanári

szobákban sincs hely. Van olyan tanszék, amelynek öt oktatója egy két férőhelyes kis szobában végzi munkáját.

A Természettudományi Kar épületében egész folyosórendszerek vannak aládúcolva, néhány épülete lehangoló látványt nyújt, de az a legfőbb gond, hogy a Rákóczi út és a Múzeum körút járműforgalma szinte lehetetlenné teszi az érzékenyebb laboratóriumi műszerek rendeltetésszerű használatát. Az ablakok kinyitására pedig – óra alatt – a zaj miatt gondolni sem lehet.

A néhány éve még pezsgő légkörben működő Egyetemi Színpad műszaki állapota riasztó: elektromos hálózata nem megfelelő, technikai berendezései korszerűtlenek. A sor még folytatható volna, de további szomorú példák helyett nézzük meg az oktatás technikai feltételeinek kérdését.

A szemléltető eszközök és műszerek hiánya nem pótolható az élőszó erejével, a folyóirat- és könyvvállomány elkeserítő helyzetét sem magyarázhatják a beszerzési nehézségek: elemi oktatási szükségletekről van szó. És hogyan képezzen a Tanárképző Főiskolai Kar testnevelő tanárokat tornaterem nélkül? Az idegen nyelvi oktatás legmagasabb szintjét képviselő szakok nyelvi labor híján mi módon tegyenek eleget feladatuknak? Hogyan legyen a korszerű számítástechnikai kutatás és képzés műhelye az egyetem egy elavult, lehetősége határain túl már nem bővíthető R-40-es nagyszámítógéppel?

Az Egyetemi Könyvtár patinás épületének amúgy is leromlott állapotát a metróépítkezés tovább károsította. S hiába szerepel rekonstrukciója a közgyűjtemények felújítási és beruházási programjában, a munkálatok elhúzódása súlyosan hátráltatja a könyvtár szolgáltatásait igénybe venni szándékozó hallgatók tanulmányi munkáját.

És ha mindez nem volna elég ahhoz, hogy kedvezőtlen körülmények között, rossz légkörben folyjon az ELTE tudományos és közéleti, akkor a keseredő szájízhez az egyetem bérhelyzete önmagában is elegendő volna.

Magyarországon a pedagógusok anyagi viszonyai az 1984. őszi 10 százalékos fizetésemelés ellenére is kabarétréfák tárgyává váltak. A magyar felsőoktatás dolgozói még ebből a csekély „alásból” sem részesültek, mivel ebben az összefüggésben (csak ebben) nem minősülnek pedagógusnak. Az egyetemek és főiskolák „hátrányos helyzetű” pedagógusainak sorában „halmozottan hátrányos helyzetűek” az ELTE oktatói, mivel szinte minden bérkategóriában az utolsó vagy utolsó előtti helyet foglalják el országos összehasonlításban. Például a Soproni Óvónőképző Intézet tanársegédjei több száz forinttal magasabb fizetést kapnak, mint a budapesti tudományegyetem tanársegédjeinek túlnyomó része.

Egyre kevésbé lehet az ELTE oktató-utánpótlását a hírnév vonzerejére alapozni: mind több tehetséges fiatal érezheti úgy, hogy az egyetemi álláshely nem jelent számára – főleg önálló lakás híján – megbízható megélhetésszervezést, hacsak magánéletét vagy szakmai munkáját háttérbe nem szorítja. Mindennek kontraszelektív hatása már érzékelhető: az oktatói gárdában nincs lehetőség a minőségi cserére, az oktatók korösszetétele egyre romlik.

Vagy nézzük a kollégiumok helyzetét!

A hírét néhány tekintetben már csak nevében őrző Eötvös Kollégium és a csekély befogadóképességű jogász szakkollégium mellett – mivel a budai várban levő kollégiumot megszüntették – az egyetem hallgatóit a Budaörsi úti épületmonstrum hivatott befogadni. Az épület egyébként eleve nem kollégiumnak, hanem munkásszállásnak épült, de mivel nem felelt meg a követelményeknek, az építető nem vette át.

Felújításához még vagy 80 millió forint kellene, de az egyetem a munkálatok befejezése után sem lesz képes férőhelyet biztosítani rászoruló hallgatói egy részének. A helyet igénylő, de a kollégiumba be nem kerülő egyetemisták lehetőségei évről évre korlátozottabbak, s a már említett jelentős hallgatói létszámnövekedés eredményeképpen a helyzet az elkövetkezendőkben csak romlani fog.

2.

Miképpen kerülhetett ilyen körülmények közé a nagyhírű egyetem? Másképpen: miért lett vesztese az ELTE az elmúlt évtizedek fejlesztési programjainak?

Az első világháborút követő békeszerződésben a Magyarországnak meghagyott területen egyetlen tudományegyetem maradt, az ELTE elődje, a Magyar Királyi Tudományegyetem. A kultúrpolitikai koncepciók – az egykori teljes országterület lakosságát figyelembe véve – törekedtek az elveszett egyetemek értelmiségképző kapacitásának helyreállítására, s így került sor a szegedi és a debreceni tudományegyetem felépítésére-megindítására, a majdani „kultúrfőlény” jegyében. A két vidéki egyetem fejlesztése – érthetően – az anyagi erőforrások nagymérvű koncentrálását igényelte. A háborús események közbejötté azonban megakadályozta a fejlesztés trendjének visszaigazodását természetes menetébe.

A felszabadulás után új szempontok határozták meg a felsőoktatás-politika feladatait. Az egyetemeken-főiskolákon tanulók számának példátlanul gyors felduzzasztása mellett az iparosítás és a szocialista építőmunka igényeinek megfelelően a műszaki s agráregyetemek átfogó hálózatának kiépítése történt meg, amely a 60-as években a speciális szakterületek intézményeinek főiskolai szintre való fejlesztésével zárult.

A 70-es években a beruházások új irányt vettek: komplett felsőoktatási intézmények sora épült fel (Államigazgatási Főiskola, Miskolci Nehézipari Egyetem Jogi Kara, Rendőrtiszti Főiskola stb.) minden szükséges kiegészítő létesítménnyel együtt, miközben a budapesti tudományegyetem – orvosi és teológiai karának kiválása után – 90–100 éves épületeiben, állandó gondok közepette igyekezett megszervezni működését.

E nem mindig átgondolt és következetes fejlesztések révén kialakult egyensúlyzavar a 80-as években viszont már nem csupán a budapesti tudományegyetemeken (ELTE, MKKE) mutatkozott elmaradt felújítás és bővítés formájában, hanem megjelent a túlfejlesztésből adódó fölös kapacitás is egyes műszaki egyetemeken és főiskolákon (BME Vegyészmérnöki Kar, Veszprémi Vegyipari Egyetem stb.).

108 E torz helyzet kialakulásáért persze könnyű volna elverni a port az oktatási kormányzaton, de figyelembe kell vennünk a Művelődési Minisztérium gyakori struktúraváltását, vezető tisztségviselőinek 2–3 évenkénti cserélődését; a társmisztériumoknak az ágazati felsőoktatási intézmények érdekében kifejtett nyomását; a Pénzügyminisztérium súlyából adódó alá-fölrendeltséget, mely a két tárca „alkuit” meghatározta. (Mindez persze nem kisebbíti a mindenkori oktatási tárca felelősségét.)

Az ellentmondások feloldása természetesen súlyos konfliktusokkal jár; az új irány kijelölése, a korábbi túlfejlesztések visszafogása (sőt leépítése) fontos pénzügyi és egzisztenciális döntéseket igényel.

Ehhez politikailag átgondolt központi állásfoglalás szükséges, és persze az érintettek jóindulata, nehogy a tudományegyetemek kontra műszaki egyetemek egyszerű, ámde hamis képlete alapján romoljanak tovább az állapotok. Márpedig a két terület egymásra utaltsága nyilvánvalóbb, mint valaha.

Modern tudományegyetem nélkül nincs szerteágazó, korszerű alap kutatás, enélkül pedig nem lehet végezni magasszintű alkalmazott, ill. műszaki kutatást és oktatást. Lemaradó, csökkenő nivójú tudományegyetem színvonalatlan tanárokat ad a középiskolának. A közepes vagy gyenge középiskola rosszul felkészített diákokat küld a felsőoktatásba. Hogyan állják meg a helyüket ezek a hallgatók a tudomány- és agráregyetemeken, a műszaki és egészségügyi felsőoktatásban? Hogyan állják meg helyüket egyetemünk a nemzetközi küzdőtéren, ha silány közoktatási bázisra támaszkodnak?

Talán mégsem szűk csoportérdek a tudományegyetemek fejlesztése...

3.

Mint cseppben a tenger, úgy tükrözi az ELTE 1964 óta húzódo rekonstrukciójának sorsa a tudományegyetemek helyzetét és lehetőségeit. Érzékenyebb lelkű publicista terjedelmes szatírában írná meg történetét, de a vázlatos ismertetés is önmagáért beszél. Nézzük a tényeket!

1964 nyarán a Művelődési Minisztérium kiadta az ELTE fejlesztésére és helyzetének

felmérésére vonatkozó határozatát, és 1967 áprilisában már jóvá is hagyták a Természettudományi Kar új épülettömbjének létesítését tartalmazó beruházási céltervezetet. E dokumentumok reménnyel töltötték el az egyetem fejlesztését szorgalmazókat, tervtanulmány készült két változatban, és 1971-ben már a technológiai tervek is elkészültek.

És 1973-ban végre megtört a jég: épülni semmi sem épült ugyan, de az Állami Tervbizottság 5019/1973 sz. határozatában jóváhagyta a Lágymányoson létesítendő új TTK épület-együttes fejlesztési célját. (Éltesebbek egybehangzó véleménye szerint a lágymányosi helyszín már a Tanácsköztársaság alatt felmerült.) A rekonstrukció előrehaladásában még ezek után is kételkedőket elbizonytalanította ugyan a végleges beruházási programjavaslat elkészülte, de a kormány ugyanabban az évben (1975) meghatározatlan időre, fedezet hiányában leállította az építés előkészítését, így végül is a borulátoknak lett igazuk.

Gyakorlatilag a nullpontról indult újra az ELTE-rekonstrukció ügye, hiszen az állami tervbizottság 5070/1976 sz. határozata új koncepciót vázolt fel: hozzájárult az ELTE működési feltételeinek a meglévő épületek felújításával, szükség szerint új épületek létesítésével 10–12 év alatt történő szakaszos rekonstrukciójához. Ennek alapján készült el a négy alternatív megoldást tartalmazó új fejlesztési célprogram.

Három év előkészítő munkája után, a rekonstrukciós folyamat elindulásának 15. évfordulóján, 1979-ben újabb tervbizottsági határozat született: a fejlesztés B változatát fogadta el: a TTK új épületeit Lágymányoson kell felépíteni. Ez a „váratlan fordulat” csak azokat lephette meg, akik 1973 után kapcsolódtak be a rekonstrukció körüli huzavonába. Noha még egy téglá sem került a helyére, az egyetem irattárában ígéretesen gyarapodtak a tervdokumentációk.

Alig röppent el három év, a megrögzött optimisták elégedetten jegyezheték meg: lám, nem volt hiábavaló alig két évtizedes fáradozásunk, hiszen az Állami Tervbizottság 5011/1982. sz. határozatával jóváhagyta az I. ütem megvalósítását, és mindezt maga a kormány erősítette meg állásfoglalásával.

A határozat utáni csendben kósza hírek kaptak lábra. Jólértesültek tudni vélték, hogy a Rákóczi út sarkán levő foghíjtelken modern felhőkarcoló épül, feleslegessé téve az összes eddigi tervet; a még jobban értesültek azt rebesgették, hogy egyáltalán nincs pénz a munkálatokra; egyesek szerint megszületett a terv az ELTE szétdarabolására. *Ebben az időszakban már nemcsak a rekonstrukcióért, hanem a tudományegyetem létjogosultságának bizonyításáért is folyt a harc. Ám ezalatt mégiscsak történt valami: megindult Lágymányoson az előközművesítés. Ez volt az első kézzel fogható eredmény húsz év után, de a munkálatok lezárulásával újra felerősödtek a felhőkarcolóról, az átszervezésről, a beruházás leállításáról szóló mendemondák. Ezeket látszott igazolni a következő ütem csúszása, a rekonstrukció ügyének megmerevedése, amely bizonytalanságot, rendkívül rossz politikai légkört teremtett az egyetemen.*

Nem jelentett holtpontról való elmozdulást a Művelődési Minisztérium 1984. májusi jóváhagyó határozata sem, amely 1,78 milliárd forint végösszeget hagyott jóvá az időszerű beruházási hányadra, mert ez az 1982-es előirányzathoz képest közel egymilliárd, az 1979-eshez képest több mint négy milliárd forinttal kevesebb. Az egyetem, kényszerhelyzetéből adódóan, kidolgozta a csökkentett összeg felhasználásának tervét, a rekonstrukció átütemezését, de lehetőségei határán belül minden eszközzel igyekszik az eredeti elképzeléseket elfogadtatni, érvelni annak társadalmi szükségessége mellett.

A kilátások tehát nem javulnak, bár a Művelődési Minisztérium hozzáállása – úgy tűnik – pozitív irányba mozdul el, és biztatóak voltak az MSZMP budapesti pártértekezletének és XII. kongresszusának rekonstrukciót támogató felszólalásai is.

De – okulva az ELTE közel fél évszázados kálváriájának történetéből – még ezek ellenére sem látjuk semmi biztosítékát annak, hogy a nem is olyan távoli harmadik évezredbe korszerű tudományegyetemmel lépünk majd át.